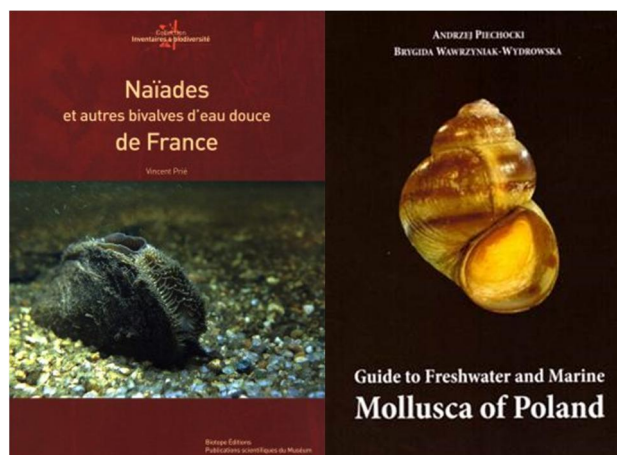

Macrofaunanieuwsmail 141, 15 maart 2018

Heb je nieuws, weetjes of vragen,
blijf SCHRIJVEN en stuur je bericht naar:

macrofauna@rws.nl

Alle verschenen nummers en enkele artikelen zijn te downloaden via de helpdeskwater site.

<http://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/monitoring/ecologie/macrofaunanieuws>

groeten, Myra Swarte

In dit nummer:

Bijzondere soorten macrofauna in het beheergebied van Waternet in 2017	2
Herdruk Lauterbornia 82 en OPROEP!	6
Baetis fuscatus in de nevengeul van de Kromme Rijn	7
Stel je voor 1	10
Stel je voor 2	10
Stel je voor 3	11
Nieuwe Mollusca literatuur.....	11

Bijzondere soorten macrofauna in het beheergebied van Waternet in 2017

Wim Langbroek¹, Cor van de Sande & David Tempelman

In 2017 heeft Stichting Waterproef onderzoek gedaan naar macrofauna in het beheergebied van Waternet. In dit verslag worden zowel soorten behandeld die nog niet eerder zijn aangetroffen als nieuwe vindplaatsen van landelijk zeldzame soorten in dit gebied.

De monsters zijn eind mei 2017 genomen in natuurgebied De Ster, ten westen van Nieuw-Loosdrecht (figuur 1). De Ster is één van de gebieden die deel uit maakt van het Natura 2000-gebied de Oostelijke Vechtplassen. Het gebied ligt op de overgang van de zandbodem van de Utrechtse Heuvelrug naar het lager gelegen veen. Door verschillen in bodem en waterkwaliteit is het gebied uniek voor veel soorten flora en fauna. Een voorbeeld is de Gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus*. Het Oostelijk Vechtplassengebied is naast de Weerribben één van de gebieden waar een stabiele populatie aanwezig is (www.clo.nl).

Figuur 1: Overzichtskartaal meetpunten De Ster.

Tabel 1: Monsterpunten en coördinaten, met korte omschrijving.

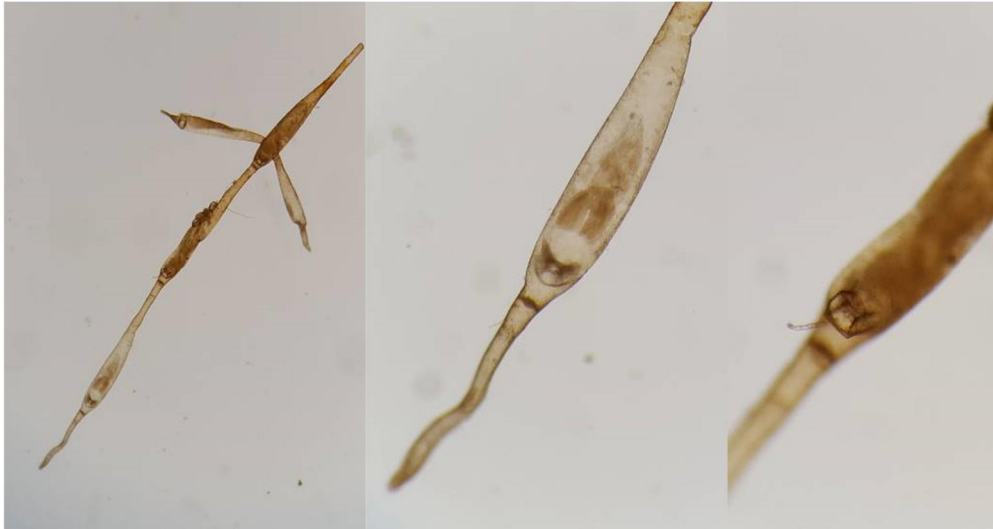
Meetpunt	X-coördinaat	Y-coördinaat	Monsterdatum	Watertype
MBP412	136.2	467.4	29-05-2017	Recent gegraven trekgrat, met veel Gewone waterbies, Riet en mossen in oeverzone.
MBP602	136.1	468.5	29-05-2017	Brede afgevlakte oeverzone, open rietkraag met veel kruiden in ondergroei.
MBP638	136.5	466.9	29-05-2017	Sloot tussen grasland met lichte kwel, steile oever, veel waterplanten.
MBP681	135.6	468.0	29-05-2017	Brede watergang met moerasbos tot aan oever, veel overhangende takken, lokaal waterplanten en drijfbladeren.

¹ Corresponderende auteur.

Bryozoa (mosdiertjes)

Het mosdiertje *Paludicella articulata* werd aangetroffen in monster MBP681 (Fig. 8). We weten niet of deze soort zeldzaam is maar waarnemingen van deze soort uit het beheergebied van Waternet zijn bij ons niet bekend, vandaar de vermelding.

Kenmerkend voor *Paludicella articulata* zijn de nagenoeg loodrecht afstaande zijtakken. Na volledig intrekken van de lobofoor wordt de opening door spiertjes samengetrokken tot een vierkante opening. In beide monsters waarin het mosdiertje gevonden werd, was ook *Micronecta minutissima* aanwezig.

Figuur 2: *Paludicella articulata*, links: overzicht met bijna loodrecht afstaande zijtakken; midden: ingetrokken lobofoor en rechts: vierkante opening.

Oligochaeta (borstelarme wormen)

Het venstekeltje *Vejdovskiella comata* is een kleine oligochaet met kenmerkende *long serrated hairs*, “behaarde haren” en één paar ogen. Hij werd aangetroffen in het nieuw gegraven trekpat bij Loosdrecht, MBP412 (Fig. 7). In het monster waren 108 macrofaunasoorten aanwezig, wat zeer veel is. Onder de andere opmerkelijke soorten die in dit monster werden aangetroffen zijn de watermijten *Forelia longipalpis* (2 vrouwtjes), *Oxus musculus* (1 prachtig oranje individu, zie figuur 3), *Tiphys pistillifer* (1 vrouwtje), de kokerjuffer *Oecetis struckii* (7 larven) (figuur 3), de kleine vijverloper *Hydrometra gracilentia* (1 adult) en *Sigara longipalis* (3 mannetjes).

Vejdovskiella comata was nog niet eerder in het beheergebied van Waternet aangetroffen. In Noord-Holland waren wel al vondsten bekend van Het Grietje op Texel en van de Pirolavallei in het duingebied bij Schoorl. Hij komt voor in minder voedselrijke wateren (Van Haaren & Soors 2013). Het materiaal is opgenomen in de collectie van Waterproef.

Figuur 3 *Oxus musculus*

Diptera: Dixidae (schijfmuggen)

Van de schijfmug *Dixella nigra* werden vier larven en één pop aangetroffen (we hebben even aangenomen dat dit ook deze soort is) in monster MBP638 (fig. 6). De larve is niet met de ons bekende literatuur te determineren: Disney (1999) vermeldt de soort niet, ook niet onder het synoniem *D. luctuosa*. De soort is echter zeer makkelijk te herkennen aan de langgerekte donkere tekening tussen de anale peddels. Op Diptera.info was eertijds een foto van de soort te vinden, weliswaar onder de oude naam *D. luctuosa*.

De soort is eerder in de Tienhovense Plassen gevonden (meded. R. Verdonshot en R. Wiggers). Andere vondsten van larven zijn uit Nederland niet bekend. De soort is wel bekend uit Nederland (Wagner & Beuk 2002). Het materiaal is opgenomen in de referentiec collectie van Waterproef in Edam. In de sloot werden ook twee larven van de kokerjuffer *Tricholeiochiton fagesii* aangetroffen.

Figuur 4: *Dixella nigra*, 4 larven en 1 pop.

Figuur 5: Detail van de achterlijfspunt ventraal, met typische donkere lengtemarkering.
Foto's Wim Langbroek.

Heteroptera (waterwantsen)

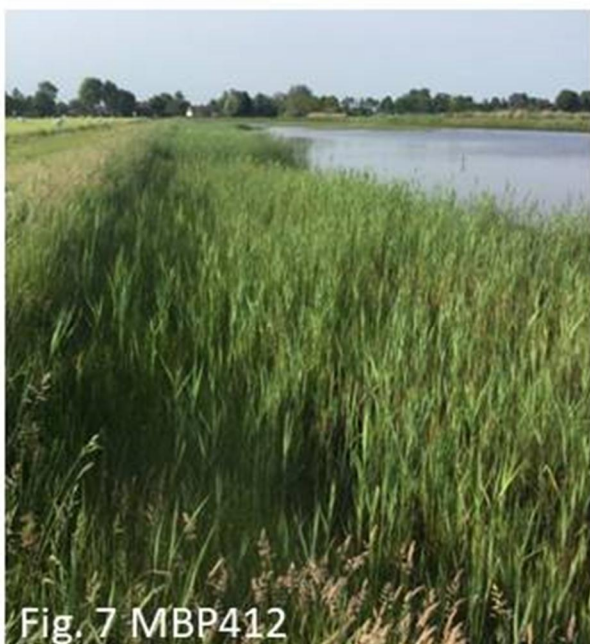
Het waterwantsje *Micronecta minutissima* werd aangetroffen op locaties MBP681 (drie adulte dieren) en MBP602 (10 adulte dieren).

Coleoptera (waterkevers)

Bij het meest noordelijke meetpunt, MBP602 (fig. 10) werd 1 exemplaar van de Gestreepte waterkever *Graphoderus bilineatus* aangetroffen. De soort wordt in Nederland gevonden in grote laagveengebieden, dus het is geen verrassing dat deze soort in het Vechtplassengebied wordt gevonden. In dezelfde watergang werden ook 10 *Micronecta minutissima* en het mosdiertje *Paludicella articulata* aangetroffen.

Locatiefoto's

Figuur 7-10 geven een indruk van de vindplaatsen.

Figuur 7-10: Locaties in De Ster waar in 2017 bijzondere macrofaunasoorten werden aangetroffen. Foto's: Cor van de Sande, 29 mei 2017.

Met dank aan

Ton van Haaren (Eurofins), Hans Hop (Aqualysis), Rink Wiggers (Bureau Biota) en Ralf Verdonschot (Alterra) voor hun informatie over *Dixella nigra* en Ruth Heerdink van Waternet voor vrijgave van deze informatie.

Literatuur

Disney, R.H.L. (1999): British Dixidae (Meniscus midges) and Thaumaleidae (Trickle midges): Keys with ecological notes. Freshwater biological association, Scientific publication 56: 129.
 Van Haaren, T. & Soors, J. (2013): Aquatic Oligochaeta of The Netherlands and Belgian. KNNV Publishing. ISBN: 9789050113786.

Wagner, R. & Beuk, P.L.Th. (2002): Family Dixidae. In: Beuk, P.L.Th. (ed.) (2002): Checklist of the Diptera of the Netherlands. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 448 p. ISBN 90-5011-163-7.

Internetbronnen

<http://www.clo.nl/indicatoren/nl1417-kevers-van-de-habitatrichtlijn>
<https://diptera.info/news.php>

Auteurs

Wim Langbroek	w.langbroek@waterproef.nl
Cor van de Sande	c.vandesande@waterproef.nl
David Tempelman	davidtempelman67@gmail.com

Herdruk Lauterbornia 82 en OPROEP!

Het is waarschijnlijk wel bekend dat er nieuw boek verschenen is voor het determineren van muggenlarven van het tribus Chironomini. Het boek is gepubliceerd als Lauterbornia 82.

Na het verschijnen van als Lauterbornia 82, Chironomini larvae of western European lowlands, is gebleken dat er tamelijk veel fouten in de tekst zijn blijven zitten.

Er zijn vele controles op de tekst en lay-out uitgevoerd maar een laatste controle op de tekst blijkt niet gedaan te zijn.

Bovendien blijkt de soortenlijst niet geheel correct te zijn en zijn sommige figuren onduidelijk of te klein gedrukt.

De determineersleutels zijn, voor zover nu bekend is, geheel zonder fouten. Het determineren komt daardoor niet in de problemen. De gebruikers komen nu tijdens het determineren tot de ontdekking dat de tekst hier en daar niet correct is.

Deze lijst met tot nu toe bekende correcties is gepubliceerd in de Macrofauna Nieuwsmail **138** en enkele aanvullingen in **140**.

Er wordt hard gewerkt om een heruitgave te realiseren. Hiervoor is nu nog **€3500,-** nodig.

Ondertussen wordt er gewerkt aan de verbeteringen.

MAAR..... heb je nog nieuwe fouten ontdektwil je deze dan zo snel mogelijk melden.

Alleen dan kan een totaal gereviseerde heruitgave verschijnen.

Alle reeds gekochte Lauterbornia 82 nummers worden na het verschijnen van de heruitgave omgeruild voor het nieuw te verschijnen exemplaar.

Namens Erik Mauch en met vriendelijke groet,

Henk Vallenduuk
hj.vallenduuk@home.nl

Baetis fuscatus in de nevengeul van de Kromme Rijn

Lidewij Servatius, AQUON, 27-02-2018

Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden heeft ter hoogte van Odijs in en rond de Kromme Rijn maatregelen genomen ter verbetering van de ecologische waterkwaliteit. Aan de oostzijde van de Kromme Rijn is begin 2015 een nevengeul gegraven die aan de zuidzijde wordt gevoed door de Langbroekerwetering. Aan de noordzijde komt de nevengeul uit op de Hoge Woerdwetering, die uitmondt in de Kromme Rijn. De nevengeul is specifiek bedoeld om stroomminnende soorten vis en macrofauna aan te trekken. De maximale stroomsnelheid van de nevengeul is berekend op 50 cm/s. De nevengeul bestaat uit verschillende delen:

- Diep, open deel bij de inlaat 'slibtracject' (NL14_20523)
- Middentraject met ingebrachte kiezels en stenen (NL14_20525)
- Traject met ingebracht dood hout in het stroomafwaartse doorstroomprofiel (NL14_20524)

De delen worden afgewisseld met zandig substraat. Op onderstaande luchtfoto zijn de monsterlocaties ingetekend in de nevengeul.

Luchtfoto kadaster 2017

Om het resultaat van de bij Odijs genomen maatregelen vast te stellen, voerde AQUON, de eerste drie jaar na aanleg op de drie genoemde trajecten, monitoring uit. Bemonstering van macrofauna vond plaats in het voorjaar en in het najaar.

De monsters zijn genomen met een standaard macrofaunanet. Daarnaast is bij de harde substraten gebruik gemaakt van de afborsteltechniek. De bemonstering is geconcentreerd op- en rond de (ingebrachte) substraten.

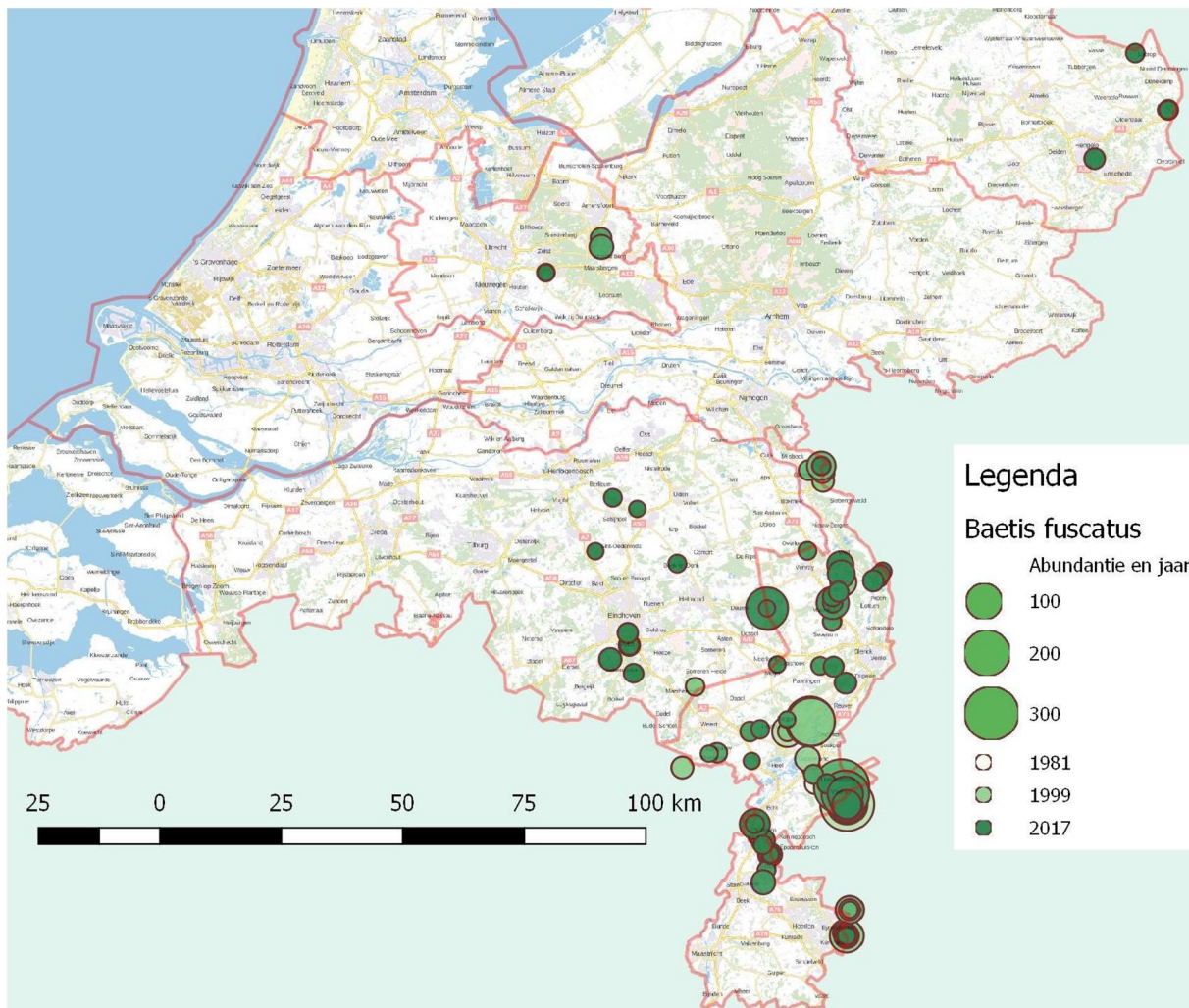
Foto's boven: NL14_20524 Kromme Rijn nevengeul Odijk; traject stenen in 2016 links en 2017 rechts.
Onder: NL14_20525 Kromme Rijn nevengeul Odijk; deel dood hout in 2016 links en in 2017 rechts

In 2017 is *Baetis fuscatus* aangetroffen in de nevengeul. In het voorjaarsmonster van locatie NL14_20524 (stenen) zijn twee exemplaren gevonden en in het najaarsmonster van locatie NL14_20525 (dood hout) is één exemplaar gevonden.

Baetis fuscatus uit NL14_20524 van 24 april 2017, 10x vergroot (links). Ingezoomd op kop, 68x vergroot (rechts)

Baetis fuscatus is een zeldzame stroomminnende haft die voornamelijk in Limburg en het oosten van Brabant voorkomt. De soort is enkele malen buiten dat gebied aangetroffen in de provincies Overijssel en Utrecht. In de provincie Utrecht is *Baetis fuscatus* in het najaar van 2008 op twee locaties gevonden. Dat was in de Woudenbergse Grift en in de Heiligenbergbeek. Deze locaties liggen ten oosten van de Utrechtse Heuvelrug. De nevengeul ligt ten westen van de Heuvelrug.

QGIS 2.18, P-DOK 20171115, BRT achtergrondkaart, provincies. De waarnemingen van *Baetis fuscatus* zijn afkomstig uit de databases van Waterschap Limburg, AQUON en Aqualysis.

Vindplaatsen van *Baetis fuscatus*. Oude waarnemingen zijn lichtgroen, recente waarnemingen donkergroen. De twee locaties in de nevengeul waar *B. fuscatus* is gevonden, liggen zo dicht bij elkaar dat het één punt lijkt (het meest westelijke punt).

Op de monsterlocaties in de nevengeul waar *Baetis fuscatus* is aangetroffen, waren daarnaast vooral dansmuggen en borstelwormen aanwezig. De meest gevonden soorten waren de dansmug *Cricotopus bicinctus* en de borstelworm *Stylaria lacustris*. Er zijn naast *Baetis fuscatus* diverse andere stromingsindicatoren gevonden, zoals de weidebeekjuifer *Calopteryx splendens* en de dansmuggen *Chaetocladius piger*, *Tanytarsus pallidicornis*, *Micropsectra roseiventris* en *Prodiamesa olivacea*.

De genomen maatregelen hebben op het gebied van macrofauna effect. Er zijn stroomminnende soorten aangetrokken. *Baetis fuscatus* is in het voor- en najaar en op verschillende locaties in de nevengeul gevangen. Er moet sprake zijn van een populatie.

De onderstaande personen wil ik hartelijk bedanken:

Pieter Bieren (AQUON) voor het bevestigen van de determinatie, Barend van Maanen (Waterschap Limburg) voor de informatie en het aanleveren waarnemingen van *Baetis fuscatus* uit de database van Waterschap Limburg, Hans Hop (Aqualysis) voor het aanleveren waarnemingen uit de database van Aqualysis. Ton van Haaren (AquaSense - Eurofins) voor het nakijken van de database van AquaSense op waarnemingen, Alexander Klink (Hydrobiologisch Adviesburo Klink) voor het nakijken van zijn database op waarnemingen, Myra Swarte (Rijkswaterstaat) voor het nakijken van de database van RWS op waarnemingen, Wouter Balster en Ilse Romijn (AQUON) voor de tips en Brigitte Mangelaars (Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden) voor de tips en de luchtfoto.

Ik bedank ook Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden voor deze interessante monitoringsopdracht.

Stel je voor 1

Beste lezers,

Wij, Kris, Kathleen en Karen (K3) vervangen als driekoppig team Thierry Vercauteren, die onlangs op pensioen ging als hydrobioloog bij het Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH).

Het PIH bepaalt op aanvraag de BBI of MMIF voor verschillende projecten en is hiervoor geaccrediteerd en erkend.

De Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeleid van de provincie Antwerpen ondersteunt daarnaast vele watergebonden inrichtingsprojecten waarbij het bepalen van BBI en vegetatieanalyse een belangrijk aspect is. In samenwerking met universiteiten, hoge scholen en regionale landschappen proberen wij onder andere te achterhalen wat geschikte beheermaatregelen zijn voor het verhogen van de biodiversiteit van poelen en andere waterpartijen. Hiervoor worden de komende jaren poelen in kaart gebracht en onderzocht waarbij de BBI één van de te onderzoeken factoren is.

Met vriendelijke groeten,

Kris Ronsyn (Provinciaal Instituut voor Hygiëne, milieudeskundige, KULeuven/UA)

Kris.RONSYN@provincieantwerpen.be

Kathleen Verstraete (Provincie Antwerpen, entomoloog, KULeuven)

Kathleen.VERSTRAETE@provincieantwerpen.be

Karen Coeckelbergs (Provincie Antwerpen, ecooloog, KULeuven)

Karen.COECKELBERGS@provincieantwerpen.be

Kathleen Verstraete

DIENST DUURZAAM MILIEU- EN NATUURBELEID

Studie Natuur en Landschap, adviseur

PaS - Provinciehuis aan de Singel

Desguinlei 100, 2018 Antwerpen

T +32 3 240 59 86

Volg ons via: Facebook, Twitter, LinkedIn

www.provincieantwerpen.be

Stel je voor 2

Ik heet Vera Vandenbulcke en woon in Bergen op Zoom. Voor waterbedrijf Evides en voor Staatsbosbeheer werk ik als vrijwilliger mee aan de monitoring van macrofauna van een 15-tal vennen en poelen in westelijk Noord-Brabant.

Met vriendelijke groet,

Vera

Stel je voor 3

Ik ben Rozemarijn Wielenga, student op het Aeres hogeschool in Almere. Ik zit in het laatste jaar van de opleiding toegepaste biologie. In dit laatste jaar moet je minoren kiezen en loop je stage met als eind opdracht je scriptie. De minoren waar ik voor heb gekozen zijn water quality analysis en applied hydrology. Met deze minoren leer je veel over de ecologie en hydrologie van zoet water systemen. De minoren worden in het Engels gegeven en er wordt ook van je verwacht dat je in het buitenland stage gaat lopen. Om deze reden ga ik eind maart naar Estland toe en daar onderzoek doen naar macrofauna, het is alleen nog niet rond wat ik daar precies ga doen. Ik ben dus nog bezig om mezelf in te lezen op het gebied van macrofauna en te kijken of ik eventueel nog interessante onderwerpen tegen kom. Vandaar dat ik me heb aangemeld bij macrofauna nieuws en wie weet dat ik in de toekomst nog iets interessants met jullie kan delen.

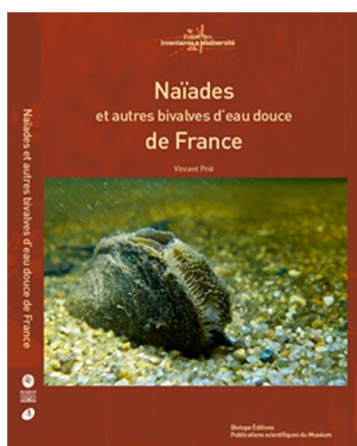
Vriendelijke groet,
Rozemarijn Wielenga

Nieuwe Mollusca literatuur

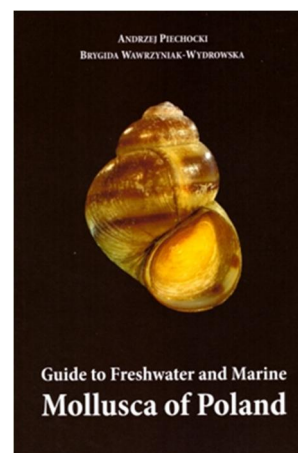
De volgende twee boeken zijn in de afgelopen maanden verschenen en zeker aan te bevelen:

Naiades et autres bivalves d'eau douce de France
Vincent Prié
ISBN 978-2-36662-188-4

<http://vincentprie.com/> en
https://www.researchgate.net/publication/322056161_Naiades_et_autres_bivalves_d%27eau_douce_de_France

Guide to Freshwater and Marine Mollusca of Poland
Piechocki, A. & Wawrzyniak-Wydrowska, B. (2016)
ISBN-13: 9788379861095
<http://www.conchbooks.de/?t=53&u=41646>

Met dank aan oplettende lezers

Einde macrofaunanieuwsmail 141